

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Ruotsi toisena kansalliskielenä kielellisesti muuttuvassa Suomessa

Björklund, Siv; Pakarinen, Sanna

Published in:
AfinLA-teema

DOI:
[10.30660/afinla.126920](https://doi.org/10.30660/afinla.126920)

Published: 01/01/2023

Document Version
Final published version

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Björklund, S., & Pakarinen, S. (2023). Ruotsi toisena kansalliskielenä kielellisesti muuttuvassa Suomessa. *AfinLA-teema*, (16), 334-352. <https://doi.org/10.30660/afinla.126920>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Pitkänen-Huhta, A., K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) 2023. Kielikoulutus mukana muutoksessa – Language education engaging in change. AFinLA-teema / n:o 16, 334–352.

Siv Björklund & Sanna Pakarinen
Åbo Akademi

Ruotsi toisena kansalliskielenä kielellisesti muuttuvassa Suomessa

Nostot

- Ruotsin kieli ja ruotsinkielinen perusopetus herättävät Suomessa yhteiskunnallista keskustelua.
- Yhteiskunnalliset kieli-ideologiat vaikuttavat ruotsin kieleen ja ruotsinkieliseen perusopetukseen.
- Ruotsinkielinen perusopetus vaalii ruotsin kieltä osana yhteiskunnan ja yksilöiden kaksikielisyttä.
- Kielisaarekekouluille ja ruotsin kielen kielikylvyille on ominaista instrumentaaliset kieli-ideologiat ja kaksikielisyden ylläpitäminen.

Abstract

The aim of the article is to present language ideologies about Swedish as the other national language in Finland. The article focuses on Swedish-medium basic education for first language speakers but also highlights ideologies about Swedish and bilingualism in Swedish-medium speech island schools for Swedish speakers and in Swedish immersion education for Finnish speakers in Finnish-medium schools. Based on selected studies and reports, the article investigates attitudes towards the Swedish language and the Swedish-speaking population of Finland. The review shows that the position of Swedish is still controversial in Finland. Furthermore, the Swedish-medium education has a significant role for the status of Swedish in society. The language ideologies about Swedish in speech island schools and in immersion are linked to maintaining the language and including it as a part of individual or societal bilingualism.

Keywords: language ideology, national language, Swedish-medium education in Finland

Asiasanat: kansalliskieli, kieli-ideologia, ruotsinkielinen koulutus Suomessa

1 Johdanto

Suomen noin viidestä ja puolesta miljoonasta asukkaasta yhteensä 5,16 % on rekisteröinyt äidinkielekseen ruotsin kielen, suomenkielisiä on puolestaan 85,9 % (Tilastokeskus 2022). Suomen väestöstä 8,91 % on siten rekisteröinyt muun kuin suomen, ruotsin tai saamen kielen äidinkielekseen. Suomen ja ruotsin kielillä on pitkä historiallinen ja kulttuurinen tausta suomalaisessa yhteiskunnassa, mikä heijastuu myös nykyhetkeen (ks. esim. Hårdstedt 2023; Latomaa & Nuolijärvi 2005). Tämä tausta liittyy oleellisesti ruotsin kielen asemaan toisena kansalliskielenä ja siten molempien kielten tukemiseen Suomessa. Suomen ja ruotsin kielen opetus toisena kotimaisena kielenä on keskeinen osa suomalaista kielikoulutusta. Lisäksi Suomen päivitetty kansalliskielistrategia (2021) painottaa elävän suomi–ruotsi-kaksikielisyuden kohtaamisen tärkeyttä ja koulutuksen keskeistä merkitystä maan kansalliskielten asemaan.

Tämän artikkelin tavoitteena on antaa katsaus, miten ruotsin kieleen kytkeytyvät kieli-ideologiat vaikuttavat suomalaiseen perusopetukseen. Perusopetus tarjoaa kaikille oppilaille mahdollisuuden tutustua kumpaankin kansalliskieleen ja niihin liittyviin kieli-ideologisiin kysymyksiin erityisesti ruotsin osalta. Kieli-ideologioilla tarkoitetaan esimerkiksi käsityksiä kielestä ja sen merkityksestä. Lisäksi eri kieliyhteisöillä on omat käsityksensä yhteiskunnassa hyväksytyistä kielistä tai toivotusta kielenkäytöstä (Kroskirty 2000; Spolsky 2016). Kieli-ideologiat kytkeytyvätkin yhteiskunnan rakenteisiin ja niiden muutoksiin (Blommaert 1999). Olemme valinneet kieli-ideologiat katsauksen keskiöön, koska niillä on merkitystä kielikäytänteisiin ja esimerkiksi koulujen kielipolitiikkaan. Suomen kouluissa on edelleen havaittavissa yksikielisyyspohjaava kieli-ideologia, sillä lain (Perusopetuslaki 628/1998) mukaan peruskoulujen opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Tällaiset kieli-ideologiat voivat vaikuttaa esimerkiksi oppilaiden käsityksiin kaksikielisydestä (suomi–ruotsi)

(Slotte ym. 2023). Toinen esimerkki yksikielisyyteen pohjaavasta kieli-ideologiasta on yhteiskunnallinen keskustelu kaksikielisistä kouluista Suomessa (ks. esim. Boyd & Palviainen 2015; Sundman 2013; Tainio & Harju-Luukkainen 2013). Näistä lähtökohdista tarkastelemme, millaisia ruotsin kieleen liittyviä kieli-ideologioita kysymyksiä esiintyy ruotsinkielisessä perusopetuksessa. Artikkelissa ei ole mahdollista käsitellä kattavasti koko perusopetusta, minkä vuoksi emme esimerkiksi huomioi vieraiden kielten opetusta ja tuntimääriä ruotsinkielisessä perusopetuksessa. Tarkastelemme lisäksi ruotsin kieleen kytkeytyviä kieli-ideologioita kielisaarekekouluissa ja ruotsin kielen kielikylvyssä. Tavoitteena on esitellä, miten erilaiset näkökulmat erityisesti ruotsin kieleen vaikuttavat perusopetukseen ja sen käytänteisiin.

Artikkeli pohjaa vuoden 2010 jälkeen julkaistuihin tutkimuksiin, joissa painottuvat yhteiskunnallinen näkökulma ja kansalliskieliin kohdistuvat asenteet ja käsitykset. Olemme tietoisia, että rajauksen ulkopuolelle jää useita ajankohtaisia ja kiinnostavia sosiolingvivistisiä ja kielitieteellisiä tutkimuksia esimerkiksi kielimaisemien ja kielikontaktien osalta (ks. Henricson 2022; Herberts 2017; Lindström ym. 2020). Valitsemassamme aineistossa kieli-ideologioita on tarkasteltu yhteiskunnassa (makrotaso) ja ruotsinkielistä perusopetusta tarjoavissa instituutioissa (mesotaso), mutta myös oppilaiden näkökulmasta (mikrotaso) (ks. Pitkänen-Huhta ym. tässä teemanumerossa).

Käsitlemme aluksi (luku 2) kieli-ideologia kysymyksiä, jotka liittyvät Suomen kansalliskieliin. Keskitymme sitten ruotsinkielisiin oppilaisiin (luku 3) ja ruotsinkieliseen perusopetukseen (luku 4). Luvuissa nousee esiin kielivähemmistön näkökulma, josta on julkaistu tutkimusta verrattain vähän suomen kielellä (ks. kuitenkin Korkala ym. 2021). Artikkelin loppuosassa tarjoamme vielä näkökulman ruotsin kieleen ja ruotsinkielisiin kielisaarekekouluihin (luku 5) ja kaksikieliseen ruotsin kielen kielikylpy-opetusohjelmaan (luku 6). Kielisaarekekouluissa oppilaat ovat usein kaksikielisiä (suomi–ruotsi), kun taas ruotsin kielen kielikylpy on tarkoitettu suomenkielisille oppilaille. Päätämme artikkelin pohdintoihin molempien kansalliskielten asemasta entistä monikielisemmässä ja -muotoisemmassa Suomessa.

Artikkelin kielenoppimiskäsitys pohjaa vuoden 2014 perusopetuksen opetus-suunnitelman perusteisiin (OPH 2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa nostetaan esiin oppilaiden rooli aktiivisina toimijoina kaikissa yhteyksissä. Oppimiskäsityksen mukaan kieli nähdään olennaisena ajattelun ja oppimisen välineenä. Oppiminen vuorovaikutuksessa onkin keskeisessä asemassa, ja oppilaiden kaksi- ja monikielisen kompetenssin odotetaan kehittyvän sekä koulussa että sen ulkopuolella. Oppimisessa korostuvat vuorovaikutustaidot, aidot kielenkäyttötilanteet ja mahdollisuus aktiiviseen ja moninaiseen kielenkäyttöön, jotka ovat keskeinen osa sosiokulttuurista näkökulmaa kielenoppimiseen (Vygotsky 1986) ja ekologista kielenoppimisenäkökulmaa (van Lier 2004). Kielenoppiminen kytkeytyy myös monivahteiseen kaksikielisyyden käsitteeseen, jossa painottuvat aktiivinen kielenkäyttö ja aito vuorovaikutus (ks. esim. Skutnabb-Kangas 1981).

2 Kansalliskielet ja niihin liittyvät kieli-ideologiset kysymykset suomalaisessa yhteiskunnassa

Kielipolitiikalla tarkoitetaan sellaisia tietoisia ja suunnitelmallisia toimia, joilla pyritään vaikuttamaan tiettyjen kielten asemaan ja käyttöalaan yhteiskunnassa (Kaplan & Baldauf 1997; Spolsky 2004). Suomen kielipolitiikkaa säännellään voimakkaasti esimerkiksi perustuslaissa ja kielilaissa, mikä on eurooppalaisessa ja pohjoismaisessa yhteydessä melko poikkeuksellista (Pöyhönen ym. 2019). Suomen perustuslain (1999/731) mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Perustuslaki takaa suomea ja ruotsia käyttäville kansalaisille yhtäläiset kielelliset oikeudet yhteiskunnan tietyillä osa-alueilla. Vaikka suomi ja ruotsi ovatkin lain mukaan yhdenvertaisia, käytännössä eroavaisuuksia kuitenkin löytyy (ks. luku 3).

Pohjoismaisessa kontekstissa Suomi erottuu muiden joukosta kansalliskielten käyttöä koskevan lainsäädännön osalta. Suomen ensimmäinen kielilaki otettiin käyttöön jo vuonna 1922 (Kielilaki 1922/148). Kielilakia on muutettu vuosien varrella useasti, tuorein versio on vuodelta 2004 (Kielilaki 2003/423). Ruotsissa kielilaki ruotsin kielestä, virallisista vähemmistökielistä (muun muassa suomi) ja muista kielistä ruotsalaisessa yhteiskunnassa otettiin käyttöön vasta vuonna 2009. Laajemmasta eurooppalaisesta näkökulmasta Suomella on yhtäläisyyksiä esimerkiksi Irlantiin ja Walesiin, joissa kysymykset kahden virallisen kielen rinnakkaiselosta tai kielivähemmistön elinvoimaisuudesta ovat ajankohtaisia. Kansainvälisesti tarkasteltuna kahdella kansalliskielellä tarjottavan perusopetuksen kysymykset ja kansalliskieliin kytkeytyvät kieli-ideologiat ovat samanhenkisiä esimerkiksi Suomessa ja Kanadassa. (Ks. Häggman 2021.)

Ruotsinkielisten suomalaisten osuus Suomen väestöstä (5,16 %) on pysynyt suhteellisen samana jo pitkään (Tilastokeskus 2022). Yhteiskunnan tasolla tämä kuitenkin herättää kysymyksiä ruotsin kielen tulevaisuudesta Suomessa (ks. Saarela 2020), erityisesti muunkielisten osuuden kasvaessa. Muunkielisen väestön osuus (8,91 %) onkin jo ylittänyt ruotsinkielisen väestön osuuden (Tilastokeskus 2022). Käsitys ruotsin kielen alati muuttuvasta asemasta Suomessa herättää sekä tunteita että keskustelua. Ruotsinkieliset kuvaavat ruotsin kieltä ja sen tilannetta usein metaforilla kuten ankkalampi, sulava jäälautta tai muumilaakso. Nämä ruotsin kielen kapenevaan ja rajoittuneeseen tilaan viittaavat vertauskuvat ovat esimerkkejä ruotsinkielisten omista ajatuksista ruotsin kielen tilasta suomalaisessa yhteiskunnassa (ks. esim. Rotkirch 2018). Samalla ne kuvaavat kielen ideologista ulottuvuutta, jossa kieli kytkeytyy myös identiteettiin, henkilöön ja sosiaaliseen ryhmään. Yhtäältä metaforat viittaavat Suomen ruotsinkielisten puhujien pieneen määrään ja tiiviiseen yhteisöön. Toisaalta sulava jäälautta viittaa kielen ja yhteisön ainakin kuviteltuun pienenemiseen.

Ideologian käsitettä on määritelty ja tutkittu monesta eri tulokulmasta. Tässä artikkelissa lähestymme käsitettä siten, että kieli-ideologiat voivat olla joko näkyviä tai piiloisia, että kieli-ideologiat eivät aina ole johdonmukaisia tai järjestelmällisiä ja että tutkimusalueen mukaan ideologiakäsitteellä voi olla joko neutraali tai negatiivinen

kaiku (Woolard 1998). Tutkimuskentän keskeisiä teemoja ovat muun muassa kielen ylläpitäminen, kielenvaihto, kielisuhteiden muutokset, kielen yhteys etnisyyteen ja nationalismiin, kieliasenteet, kielisuunnittelu ja kielen kehittyminen. Seuraamme artikkelissamme viime vuosina julkaistuja kieli-ideologiatutkimuksia siinä suhteessa, että emme nosta esiin pelkästään ideologiakäsitteen käsityksiä ja arvoja korostavia puolia, vaan huomioimme myös käsitteeseen liittyviä diskursseja ja käytänteitä (Hurie & Degollado 2017; Woolard 1998).

Painottamamme makro- (yhteiskunta) ja mesotaso (koulutus) ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, ja siitä syystä on tärkeää peilata kielipolitiikkaa, kieli-ideologioita ja kielikoulutusta Suomessa ajankohtaisten yksi-, kaksi- ja monikielisyysdiskurssien valossa. The Douglas Fir -ryhmän (2016) viitekehyksessä mesotasolle sijoittuva koulutus on lisäksi kiinnostava tarkastelukohde, sillä useissa maissa kansainvälinen liikkuvuus, maahanmuutto ja digitaalinen rajaton viestintä ovat antaneet aihetta paradigmanmuutokseen. Aiemmin vallinnut yksi maa, yksi kieli -asetelma on vaihtunut monikielisen käänteen myötä monikielisyysasetelmaksi, mikä näkyy myös kielikoulutuksessa (e. *multilingual turn in education*, Conteh & Meier 2014; Pitkänen-Huhta ym. tässä teemanumerossa). Sen mukaan monikielisyys nähdään ja sitä tarkastellaan sosiaalisina käytänteinä sellaisissa ryhmissä ja luokahuoneissa, joissa oppilaat ja heidän kielensä ja kulttuurinsa kohtaavat. Suomessa monikielisyysasetelma nousee esiin muun muassa kielivarannon kontekstissa (ks. Vaarala ym. 2021).

Toisaalta esimerkiksi Woolard (1998) huomauttaa, että vähemmistön näkökulmasta sosiaalisen yhdenvertaisuuden tavoittelu voi johtaa odottamattomiin tekoihin. Vähemmistöjä pidetään erillään, jotta heihin kohdistuva ulkoinen paine vähenisi. Tämä erillisyyksi voi olla enemmistölle vaikeaa sisäistää. Woolardin (1998: 17) mukaan kielivähemmistöt ovatkin usein kieliaktivistin roolissa, mikä näkyy kieliin ja kielenkäyttöön liittyvien standardien kyseenalaistamisena. Tarkoituksena on alleviivata vähemmistökielen kelpoisuutta ja arvoa yhteiskunnassa. Woolardin kuvaama tilanne liittyy myös suomalaiseen kontekstiin, jossa voimakkaasti sääntelevä kielilainsäädäntö vaikuttaa kielikoulutukseen (ks. Pöyhönen ym. 2019). Suomessa toteutetaan rinnakkaisesti yksikielisiä koulujärjestelmiä, joissa koulun hallinnon ja opetuksen kieli on joko suomi tai ruotsi. Oppilaiden kahden kielen (ruotsi ja suomi) käyttö ja kaksikieliset käytänteet ruotsinkielisissä kouluissa ovat jo pitkään olleet keskustelun ja tutkimuksen kohteena (ks. luku 3). Ruotsin kielen tilan kapeneminen näyttäytyy myös siten, että valtion ja kunnan hallinnossa ruotsin kielen käyttö on vähentynyt. Samalla suomenkielisten oppilaiden ja opiskelijoiden ruotsin kielen taito on heikentynyt, mikä heijastuu suoraan muun muassa siihen, millaista palvelua viranomaisen voi tarjota ruotsiksi. (Ks. esim. Kansalliskielistrategia 2021; Lindell 2021.)

Suomalaisen yhteiskunnan näennäinen kaksikielisyys (ks. Ihalainen ym. 2019) vaikuttaa kansalliskielillä tarjottavan koulutuksen lisäksi myös opettajankoulutukseen. Ruotsinkielisistä opettajista niin ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa kuin perus-

opetuksessa on ollut pulaa jo pitkään (ks. Oker-Blom 2021). Suomen yliopistoista Åbo Akademi ja Helsingin yliopisto tarjoavat tällä hetkellä ruotsinkielistä opettajankoulutusta.

3 Kieli-ideologiset näkemykset ruotsin- ja suomenkielisten keskuudessa

Suomessa on nykyisin käytössä useita vakiintuneita, mutta määritelmiltään monivaihteisia ruotsin kieleen ja ruotsinkielisiin liittyviä käsitteitä. Esimerkkeinä näistä ovat *finlandssvensk* eli suomenruotsalainen ja *Svenskfinland* eli maantieteellinen yhteisnimitys Uudellemaalle, Pohjanmaalle, Varsinais-Suomelle ja Ahvenanmaalle, joissa Suomen ruotsinkieliset enimmäkseen asuvat. Tämänkaltaiset käsitteet viestivät selkeästi yksikielisyydestä, kieli-identiteetistä ja luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta (pien)ryhmän sisällä (Kovero 2012). Vaikka ruotsin kielen käyttöä pidetään usein ainoana suomenruotsalaisia yhdistävänä tekijänä, käsitteiden käytön takaa paljastuu kuitenkin monitahoinen todellisuus.

Kielen voidaan katsoa olevan tärkeä ja yhdistävä identiteettiä korostava ominaisuus Suomen ruotsinkielisille, toisin kuin useille muille kielivähemmistöryhmille (Liebkind & Henning-Lindblom 2015). Tutkimukset osoittavat, että ruotsinkielisillä tai kaksikielisillä nuorilla on moninainen etnolingvistinen identiteetti (Henning-Lindblom 2012) ja kielellinen identiteetti (Kovero 2011, 2012; Stenberg-Sirén 2020). Suomenruotsalaisen identiteetin lisäksi monet nuoret kokevat kuuluvuuden tunnetta suomenkielisiin ja identifioituvat esimerkiksi kaksi- ja monikielisiksi. Henning-Lindblom (2012) esittää väitöskirjassaan, että henkilöt, joilla on ruotsinkielisemmät kontaktit ja verkostot, identifioituvat vahvemmin suomenruotsalaisiksi. Henkilöt, joilla on enemmän suomenkielisiä kontakteja, identifioituvat puolestaan vahvemmin kaksi- ja suomenkielisiksi. Henning-Lindblom (2012) toteaa kuitenkin, että tutkimuksesta ei löytynyt merkittäviä eroja suomen kielen taitojen ja suomenruotsalaiseksi identifioitumisen välillä. Tuorempi tutkimus osoittaa, että ruotsinkielisten ja kaksikielisten perheiden lapset määrittelevät itsensä usein suomenruotsalaisiksi (Kovero 2011, 2012; Stenberg-Sirén 2020).

Nuorten identiteettikokemukseen vaikuttavat muun muassa kielelliset ympäristöt, jotka vaihtelevat huomattavasti ruotsin ja suomen kielten näkyvyyden osalta eri puolilla Suomea. Saarelan (2021) viimeisin tilastollinen selvitys osoittaa, että pääkaupunkiseudulla noin kolme neljäsosaa perheistä, joissa ruotsi on osa arkea, ovat kaksikielisiä, kun taas Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla osuus on vain yksi viidestä. Kaksikieliset perheet valitsevat useimmiten ruotsinkielisen koulun, koska yhä useammat vanhemmat päättävät merkitä väestörekisteriin lapsensa äidinkieleksi ruotsin (Saarela 2021.) Ruotsin kielen merkitsemistä on perusteltu lapsen kaksikielisyyden ylläpitämisellä ruotsinkielisessä päivähoitossa ja koulussa, erityisesti jos lähiympäristö on vahvasti suomenkielinen. Ruotsinkielisessä perusopetuksessa kirjoilla olevista oppilaista yhä

useampi tulee ruotsi-suomi-kaksikielisestä perheestä, kun aiemmin enemmistö on tullut yksikielisistä ruotsinkielisistä perheistä (Saarela 2021). Äidin ensikieli näyttäisi olevan tärkeässä asemassa, kun kaksikielinen perhe valitsee ruotsinkielisen ja suomenkielisen perusopetuksen välillä (Saarela 2021).

Koulunkäynti ruotsiksi vaikuttaa tutkimusten mukaan merkittävästi siihen, miten nuoret rakentavat identiteettiään (Kovero 2011). Tämän osoittavat myös tutkimukset ruotsinkielisten kielisaarekekoulujen oppilaista (ks. luku 5), jotka elävät hyvin yksikielisessä suomenkielisessä ympäristössä, mutta kuitenkin ruotsin kieli osana arkeaan. Kovero (2011) toteaa kuitenkin, että ruotsinkielistä kielisaarekekoulua käyvät suomenkielisten perheiden lapset ovat taipuvaisia painottamaan kaksikielistä identiteettiä, kun taas kaksikielisten (suomi–ruotsi) perheiden lapset nostavat esiin ruotsin kielen merkityksen identiteetissään. Tutkimusten perusteella sekä perheen kieli että koulun opetuskieli vaikuttavat merkittävästi lasten ja nuorten kielellisen identiteetin kehittymiseen (Kovero 2011; Stenberg-Sirén 2020). Tämän kiinnostavan tendenssin lisäksi Koveron (2011) tutkimus osoittaa, että tutkimukseen osallistuneet kielisaarekekoulujen oppilaat (erityisesti 11–13-vuotiaat) määrittelevät useimmiten suomenruotsalaisen sellaiseksi henkilöksi, joka puhuu sekä ruotsia että suomea. Tällainen suomenruotsalaisen määritelmä on Koveron mukaan (2011) tavallinen myös nuorten suomi–ruotsi-kaksikielisten helsinkiläisten keskuudessa, ja voidaan olettaa, että tämä kytkeytyy suureen ja vaihtelevaan kaksikielisten (ruotsi–suomi) perheiden määrään Suomen ruotsinkielisissä kouluissa. Tulevaisuudessa on siis odotettavissa, että suomenruotsalaisuus ja suomi–ruotsi-kaksikielisyys ovat nuorille yhä enenevässä määrin samanmerkityksisiä, kun suomi–ruotsi-kaksikielisten määrä lisääntyy Suomen ruotsinkielisillä alueilla.

Ruotsin kieltä ja sen käyttöä on tutkittu erityisesti suomenruotsalaisten näkökulmasta (Himmelroos & Strandberg 2020). Kielibarometri on vuodesta 2004 lähtien toteutettu kyselytutkimus, joka dokumentoi ruotsin kielen käyttöä ja siihen liittyviä asenteita Suomessa. Kyselyssä tarkastellaan Suomen kaksikielisten kuntien paikallisia kielivähemmistöjä (joko suomen- tai ruotsinkielinen vähemmistö). Kyselyn keskeisiä teemoja ovat olleet kunnan ja valtion palveluiden toimivuus asukkaiden omalla kielellä sekä alueen kieli-ilmapiiiri ja kielen käyttäminen. Vuoden 2020 kielibarometri kartoitti lisäksi koko ruotsinkielisen vähemmistön kokemuksia kielellisten oikeuksien toteutumisesta ja yleisesti kielioloista Manner-Suomen kaksikielisissä kunnissa ja Ahvenanmaan yksikielisissä ruotsinkielisissä kunnissa (Lindell 2021). Kieli-ideologioihin liittyvät erityisesti ne kielibarometrin tulokset, joista ilmenee viranomaisten tapa vastata ruotsinkielisille usein suomeksi. Toisaalta myös ruotsinkieliset pyytävät palvelua ruotsiksi yhä harvemmin (Lindell 2021), mikä osaltaan heijastelee yhteiskunnallisia kieli-ideologioita ja asenteita ruotsin kieleen. Vastajaat kokivatkin, että ruotsin- ja suomenkielisten väliset suhteet ovat muuttuneet.

Kieli-ilmapiiirin osalta tarkasteltiin myös sitä, miten kieliryhmien suhtautuminen toisiinsa on muuttunut ylipäätään Suomessa, vastaajien lähiympäristössä, politiikassa,

tiedotusvälineissä ja sosiaalisessa mediassa. Kielibarometrin tulokset osoittivat, että ruotsin- ja suomenkielisten väliset suhteet eivät kokonaisuudessaan ole huonontuneet vuoden 2016 tuloksiin verrattuna. Toisaalta tilanne ei ole myöskään parantunut merkittävästi, vaikka kieli-ilmapiiiriä edistäviä toimenpiteitä on otettu käyttöön ja vuosina 2019–2023 toiminut Sanna Marinin hallitus suhtautui aiempaa myönteisemmin ruotsin kieleen ja Suomen kaksikielisyyteen. (Ks. esim. Lindell 2021.)

Suomalaiset kieli-ideologisia kysymyksiä käsittelevät tutkimukset ovat osoittaneet, että ruotsin kieleen suhtautuivat negatiivisimmin sellaiset suomenkieliset henkilöt, joilla ei ollut suhteita ruotsin kieleen. Saukkosen (2011) mukaan ruotsin kieleen ja suomenruotsalaisuuteen liittyvä negatiivinen kuva on saanut enemmän näkyvyyttä sosiaalisessa mediassa viime vuosikymmenen aikana. Käsitelyssä toistuu ajatus suomenruotsalaisten muodostamasta eliitistä ja etuoikeutetusta yläluokasta. Muiden toistuvien käsitysten mukaan suomenruotsalaiset ovat varakkaita ja omiin ruotsinkielisiin kupliinsa eristäytyneitä. Tämän lisäksi käsitysten mukaan heitä tuetaan epäoikeudenmukaisen paljon heidän omien, taloudellisesti vakaiden instituutioidensa kautta. Sandell (2022) puolestaan toteaa väitöskirjassaan, että yllä mainitun kaltaiset stereotyyppiset kuvat ja vanhat käsitykset suomenruotsalaisista näkyvät edelleen (aineisto kerätty vuosina 2015–2017 Suomi24-foorumilla) tämän päivän populistisessa sosiaalisessa mediassa. Grönlundin ja Karvosen (2020) mukaan Suomen ruotsinkielisten tulisi itse aktiivisesti olla mukana uudistamassa vanhentunutta kuvaa ruotsin kielestä ja suomenruotsalaisista. Suomenkielisille ei siten tulisi syöttää kuvaa ”elitistisistä” suomenruotsalaisista keskustelijoista, joilla on hyvät suomen kielen taidot, koska tämä kuva ei sellaisenaan luonnehdi ruotsin kieltä ja ruotsinkielisiä Suomessa (Grönlund & Karvonen 2020).

Suomessa on viime vuosina käyty varsinkin eri medioissa keskustelua ruotsin kielestä. Tämä keskustelu on käsitellyt myös koulutusta ja erityisesti ruotsin kieltä suomenkielisessä perusopetuksessa. Kieli-ideologiset kysymykset esimerkiksi ruotsin kielen pakollisuudesta ja valinnaisuudesta ovat toistuvasti esillä. Vuonna 2014 toteutetussa laajassa kartoituksessa yli kolme neljäsosaa vastaajista toivoi, että ruotsin kieli muuttuisi vapaaehtoiseksi kieleksi. Tämä heijastui myös poliittiseen keskusteluun ruotsin kielen asemasta Suomessa. Grönlundin ja Karvosen (2020) mukaan koulu-ruotsin muuttamisella vapaaehtoiseksi oppiaineeksi olisi samat kielteiset seuraukset kuin ruotsin (toisena kotimaisena) kielenä muuttamisella vapaaehtoiseksi ylioppilaskokeessa vuonna 2005 (ks. Oksanen 2021; Palviainen 2011). Tämä tulisi näkymään myös keskustelussa ruotsin kielestä suomenkielisessä koulussa. Grönlund ja Karvonen (2020) toteavat, että jatkossa suomi–ruotsi-kaksikielisyyttä olisi siten vaikea ylläpitää suomenkielisissä kouluissa sen nykyisessä muodossa. Suomen ruotsinkielisille jäisi siten entistä suurempi vastuu maamme suomi–ruotsi-kaksikielisyyden säilyttämisestä. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi suomenruotsalaisten autonomian lisääntymistä ja erityisratkaisujen kehittämistä kaksikielisille paikkakunnille (ks. Häggman 2021). Oker-Blom (2021) korostaa ruotsinkielisen koulutuksen merkittävää kielellisistä ja kult-

tuurista tehtävää, eli ruotsin kielen ja Suomen ruotsinkielisen kulttuurin ylläpitämistä ja välittämistä suomalaisessa kaksikielisessä yhteiskunnassa. Tämän lisäksi ruotsinkielinen koulutus nähdään usein tärkeänä linkkinä muihin Pohjoismaihin (Oker-Blom 2021). Keskustelu ruotsin opetuksesta suomenkielisissä kouluissa toisena kotimaisena kielenä on jatkunut jo vuosikymmeniä ja jatkuu edelleen, sillä syksyllä 2022 Sanna Marinin hallitus päätti lisätä yhden vuosiviikkotunnin B1-kielen opetukseen vuodesta 2024 alkaen (Valtioneuvosto 2022).

Tarkastelemme seuraavaksi ruotsin kieleen liittyviä kieli-ideologioita perusopetuksessa valikoitujen tutkimusten ja selvitysten kautta. Käsittelemme ensin ruotsinkielistä perusopetusta kielivähemmistön näkökulmasta (luku 4). Sen jälkeen esittelemme kieli-ideologioita, jotka kohdistuvat ruotsin kieleen suomenkielisten kuntien kieli-saarekekouluissa (luku 5) ja ruotsin kielen kielikylvyssä (luku 6).

4 Kieli-ideologiat ruotsinkielisessä perusopetuksessa

Suomen perusopetuksen oppilaitoksista noin 10 % oli ruotsinkielisiä vuonna 2019 (Korkala ym. 2021). Kaiken kaikkiaan ruotsinkielistä perusopetusta tarjottiin yhteensä 61 kunnassa. Ruotsinkieliseen perusopetukseen osallistui vuonna 2019 noin 6 % (34 707) kaikista peruskouluikäisistä lapsista ja nuorista (554 160) (Korkala ym. 2021). Ruotsinkieliset ovat usein sekä kooltaan että opetusryhmiltään suomenkielisiä kouluja pienempiä. Suomenkielisten koulujen määrän ohella myös ruotsinkielisten koulujen määrä on laskenut edellisiin vuosiin verrattuna (Korkala ym. 2021).

Vuonna 2019 melkein puolet kaikista ruotsinkielistä koulua käyvistä oppilaista asui Uudellamaalla (46 %) ja kolmasosa asui Pohjanmaalla (33 %). Lisäksi ruotsinkielistä koulua käyviä oppilaita asui Ahvenanmaalla (n. 9 %) ja Varsinais-Suomessa (8 %) sekä jonkin verran myös muualla Suomessa (n. 4 %) (Korkala ym. 2021). Oker-Blomin (2021) mukaan Suomen ruotsinkielinen koulutus muodostaa oman kokonaisuutensa, jonka osa-alueet linkittyvät vahvasti toisiinsa. Tämä puolestaan johtuu ruotsin kielen yhteiskunnallisesta asemasta *de facto*-vähemmistökielenä, minkä seurauksena ruotsin kieli koulutuskielenä ja oppimisen välineenä tarvitsee jatkuvaa tukea voidakseen pitää puoliaan vahvasti suomenkielisessä yhteiskunnassa.

Suomen ruotsinkielisillä alueilla ruotsia pidetään useammin osana elävää kaksikielisyyttä kuin erillisenä kielenä. Ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaita noin 40 % on suomi-ruotsi-kaksikielisiä. Lisäksi noin neljä prosenttia oppilaita tulee täysin suomenkielisistä perheistä (Hellgren ym. 2019). Suuri kaksikielisten oppilaiden määrä näissä kouluissa on johtanut siihen, että kaksikielisyyden käsite yhdistetään ruotsin ja suomen kieleen Suomen ruotsinkielisillä alueilla. Toisena seurauksena voidaan pitää sitä, että erot varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen osallistuvien lasten ja nuorten kielitaustoissa ovat edesauttaneet monenlaisten kielididaktisten ratkaisujen ja kaksikielisen pedagogiikan käyttöönottoa. Ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaiden

suomi-ruotsi-kaksikielisyyttä ilmentää osaltaan myös toisen kotimaisen kielen eli suomen opiskelun varhainen aloittaminen usein jo ensimmäisellä luokalla. Muun muassa Björklund ym. (2020) ovat vertailleet kansalliskielten ja englannin osaamistavoitteita vuosien 2004 ja 2014 perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Tulokset osoittivat, että suomi toisena kotimaisena kielenä -oppiaineen oppimistavoitteet ovat korkeammat ruotsinkielisessä perusopetuksessa kuin suomenkielisten koulujen ruotsi toisena kotimaisena kielenä -oppiaineessa. Samassa tutkimuksessa vertailtiin myös toisen kotimaisen kielen ja vieraiden kielten, kuten englannin, taitotasoja. Vertailun tulokset osoittivat, että englannin A-oppimäärän osaamistavoitteet ovat osittain korkeammat kuin suomi toisena kotimaisena kielenä -oppiaineessa ja selvästi korkeammat kuin ruotsi toisena kotimaisena kielenä -oppiaineessa (Björklund ym. 2020).

Ruotsinkielisen perusopetuksen oppimäärä sisältää ruotsin kieli ja kirjallisuus -oppiaineen ja suomi toisena kotimaisena kielenä -oppiaineen (OPH 2014) (suomenkielisen koulutuksen osalta ks. Pitkänen-Huhta ym. tässä teemanumerossa). Toisessa kotimaisessa kielessä on puolestaan määritelty A- ja B-oppimäärät ja ruotsi-suomi-kaksikielisille oppilaille suunnattu äidinkielenomaisen suomen oppimäärä (OPH 2014).

Äidinkielenomainen suomi on ollut mukana perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa vuodesta 1994, ja sitä tarjotaan tänä päivänä noin puolessa Suomen ruotsinkielisistä kouluista vuosiluokilla 1–6 (Nummela & Westerholm 2020).

Äidinkielenomaisen suomen oppimäärän tavoitteena on antaa kaksikielisille oppilaille mahdollisuus kehittyneeseen ja vivahteikkaaseen suomen kieleen ja monipuolisiin ja vaativampiin sisältöihin. Tämän lisäksi suomen kieli toimii siltana koulun muiden oppiaineiden sisällön omaksumisessa oppilaille, jotka elävät kaksikielisessä (suomi-ruotsi) kodissa tai joille suomi on tai on ollut osa kodin tai lähiympäristön kieliresurssia. (Pörn ym. 2021: 12–13.) Samalla tuetaan oppilaiden kaksikielisen kulttuuri-identiteetin kehittymistä (Nummela & Westerholm 2020; OPH 2014). Vaikka äidinkielenomaisen suomen opetusta annetaan useissa ruotsinkielisissä kouluissa, yhteisymmärrys oppimäärän tehtävästä näyttää kuitenkin yhä puuttuvan (Pörn ym. 2021).

5 Ruotsin kielen kieli-ideologiat kielisaarekekouluissa

Tässä luvussa esittelemme ruotsin kieleen liittyviä kieli-ideoita ruotsinkielisessä perusopetuksessa, jota tarjotaan suomenkielisissä kunnissa ruotsinkielisille, suomenkielisille ja kaksikielisille oppilaille. Kielisaarekekoulu on Suomessa vakiintunut käsite, jota käytetään puhuttaessa ruotsinkielisistä kouluista yksikielisissä suomenkielisissä kunnissa (Ihalainen 2022). Tällöin vältetään käyttämästä vähemmistökoulu-käsitettä, joka on harhaanjohtava suomalaisessa kielikontekstissa (Björkgren & Gullberg 2021). Kielisaareke-nimikkeestä huolimatta ruotsinkieliset kielisaarekekoulut ovat hyvin integroituneita Suomen kaksikieliseen ympäristöön (vrt. Lönnroth 2009).

Suomessa toimii viidentoista kielisaarekekoulun muodostama verkosto (ks. tarkemmin Ihalainen 2022; Korkala ym. 2021), jossa jo vakiintuneemmat kielisaarekekoulut tarjoavat ruotsinkielistä opetusta varhaiskasvatuksesta lukioon. Muissa kielisaarekekouluissa voidaan tarjota suurin osa opetuksesta ruotsiksi nuoremmille oppilaille (varhaiskasvatus ja vuosiluokat 1–6), jonka jälkeen oppilaat integroidaan suomenkieliseen kouluun. Joissakin tapauksissa kielisaarekekoulut muodostavat niin sanotun kieliparikoulun suomenkielisen koulun kanssa. Kieliparikouluilla tarkoitetaan asetelmaa, jossa samassa rakennuksessa toimii kaksi erillistä, hallinnollisesti erikielistä koulua (ks. esim. Sahlström ym. 2013). Ruotsinkielinen kielisaarekekoulu on usein saman katon alla suomenkielistä perusopetusta tarjoavan koulun kanssa.

Kielisaarekekouluille on tyypillistä, että pieni osa oppilaista tulee yksikielisistä ruotsinkielisistä perheistä. Kaksikielisten perheiden lisäksi yhä useampi oppilas tulee yksikielisestä suomenkielisestä kodista, joten vanhemmat ovat aktiivisesti valinneet ruotsinkielisen kielisaarekekoulun. Tätä voidaan pitää kieli-ideologisena valintana vaalia ruotsin kieltä. Kielisaarekekouluille on ominaista kielellisesti heterogeeninen todellisuus. Viidessä kielisaarekekouluissa vuosina 2019–2020 tehdyt opettajahaastattelut paljastavat, että erilaiset kielelliset kontekstit vaikuttavat merkittävästi kielisaarekekoulun opetukseen ja toimintaan (Björkgren & Gullberg 2021). Tutkimus kuitenkin osoittaa yhden kielisaarekekouluille tyypillisen kieli-ideologisen näkemyksen: kaksikielisyyden hyödyntäminen didaktisena resurssina. Täten esimerkiksi oppilaiden kaksikielisyydelle annetaan tilaa opetuksessa. Tätä voidaan pitää yhtenä instrumentaalisen kieli-ideologian ilmentymänä (vrt. Tamminen-Parre 2021).

Kielisaarekekoulujen määrä on kasvanut 2000-luvun alusta. Tämä osoittaa, että ruotsinkielisen opetuksen tarve on moninaistunut viime vuosina. Suomenkielisissä kunnissa asuvat (kaksikieliset) perheet ovat toimineet aktiivisesti ruotsinkielisen opetuspolun saamiseksi. Kielisaarekekoulujen opettajia yhdistää vahva kollegiaalinen vakaumus ruotsinkielisen opetuksen merkityksestä oppilaiden suomi–ruotsi-kaksikielisyyden ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Lisäksi kielisaarekekoulujen myötä korostuu, että ruotsin kieli voi olla suomalaisen perusopetuksen kielenä myös vahvasti suomenkielisessä ympäristössä. Kielisaarekekoulut ovat siten tärkeitä kansallisen kaksikielisyyden kehittäjiä ja ylläpitäjiä (vrt. Björkgren & Gullberg 2021).

6 Ruotsin kielen kieli-ideologiat ruotsin kielen kielikylvyssä

Kielikylpy on vapaaehtoinen, monikielinen opetusohjelma lapsille, jotka eivät puhu kielikylpykieltä ensikielenään. Suomenkielisille suunnattu ruotsin kielen kielikylpy tarjoaa oppilaille mahdollisuuden omaksua ruotsin kieltä (vähintään 50 % kokonaisopetusajasta) aina varhaiskasvatuksesta tai esikoulusta perusopetuksen loppuun asti

(Mård-Miettinen & Björklund 2018). Ruotsin kielen kielikylpyä on tarjottu vuodesta 1987, ja sitä järjestetään enimmäkseen Suomen kaksikielisissä kunnissa (Sjöberg ym. 2018).

Ruotsin kielen kielikylvyn tavoitteena on, että suomenkieliset oppilaat saavuttavat toiminnalliset taidot kirjallisessa ja puhutussa ruotsissa samanaikaisesti, kun heidän ensikielensä kehittyy. Ruotsin kielikylvyn aikana oppilaat oppivat tuntemaan sekä kielikylpykielen kulttuuria että kehittämään tietoisuuttaan omasta suomenkielisestä kulttuuristaan. Ruotsin kielen kielikylpy on huomioitu Suomessa myös poliittisella tasolla, sillä valtioneuvoston ensimmäinen kansalliskielistrategia (2012) mainitsi kielikylpytoiminnan tukevan molempien kansalliskielten erinomaista oppimista ja osaamista. Lisäksi kielikylvyn todettiin toimivan osana Suomen kielivarannon kehittämistä. Ruotsin kielen kielikylvyssä ruotsi on suomenkielisille oppilaille samanaikaisesti oppimisen kohde ja sen väline.

Kielikylpyohjelmien myönteisiä oppimistuloksia on raportoitu useissa suomalaisissa tutkimuksissa. Oppimistulosten tarkastelun ohella tutkimus on osoittanut, että suomenkieliset kielikylpyoppilaat suhtautuvat myönteisesti paitsi ruotsin kieleen myös muihin kieliin. Oppilaat pyrkivät myös käyttämään osaamiaan kieliä niin koulussa kuin sen ulkopuolella. Ruotsin osalta on merkityksellistä, että kielikylpyoppilaat kokevat tarvitsevansa sitä myös muualla yhteiskunnassa kuin koulussa (ks. Björklund ym. 2015; Mård-Miettinen & Björklund 2018; Pakarinen 2020). Tutkimustulosten perusteella voidaan lisäksi todeta, että kielikylpyoppilaat sosiaalistuvat monikielisyyteen kielikylvyn aikana (Björklund ym. 2022). Entiset kielikylpyoppilaat puolestaan hakeutuvat jossain määrin opiskelemaan ruotsinkieliseen kielikylpyopettajakoulutukseen: täten he tulevaisuudessa palaavat kielikylpyyn opettajan roolissa.

Kuten suomenkielisistä perheistä tulevat kielisaarekekoulujen oppilaat, osa kielikylpyoppilaistakin kokee itsensä kaksikieliseksi. Kuitenkin enemmistö ruotsin kielikylpyä käyvistä oppilaista kokee itsensä monikieliseksi (Björklund ym. 2015; Pakarinen 2020). Tutkimusten mukaan kielikylpyoppilaiden vanhemmat kokevat ruotsin oppimisen kielikylvyssä luonnolliseksi ja hyödylliseksi erityisesti siirryttäessä toisen asteen koulutukseen (Bergroth 2007; Björklund ym. 2022). Instrumentaalinen ideologia (Tamminen-Parre 2021) on siten läsnä niin kielikylvyssä kuin kielisaarekekouluissa. Huomionarvoista on erityisesti suomenkielisten vanhempien kannustava asenne lastensa ruotsin kielen käyttöön. Vanhemmat myös kannustavat ruotsinkielisiä tuttaviaan puhumaan ruotsia heidän kielikylpyä käyvien lastensa kanssa (Björklund ym. 2022). Tämän lisäksi suomalainen kielikylpytutkimus osoittaa, että ruotsin kieli ja kulttuuri tulevat kielikylpyoppilaiden kautta luonnolliseksi osaksi muuten yksi-kielisten perheiden arkea, mikä osaltaan edesauttaa ymmärrystä ruotsin ja suomen kielen yhteiselosta suomalaisessa yhteiskunnassa. Toisaalta tulokset osoittavat, että kielikylpykoulujen kielimaisemat osittain toisintavat yhteiskunnassa vallitsevaa ruotsin kielen vähemmistöasemaa ja näkyvyyttä. Täten ruotsin kielellä on tietty ja rajoittunut käyttöala koulun kielimaisemassa. Lisäksi erityisesti vuosiluokkien 7–9 opetustilojen kielimaisemassa muut kielet, kuten englanti ja ranska, voivat usein olla ruotsia näky-

vämpiä. (Pakarinen 2020.) Suomalaisessa yhteiskunnassa onkin tutkimuksen mukaan konkreettisia ja symbolisia ruotsinkielisiä tiloja (*svenska rum*), jotka ovat tärkeitä ruotsin kielen ja suomenruotsalaisen kulttuurin ja identiteetin ylläpitämiseksi (ks. esim. From & Sahlström 2017, ks. myös From ym. tässä teemanumerossa). Kielikylvyn ruotsinkieliset tilat tukevat siten paikallisesti ruotsin kieltä muutoin vahvasti suomenkielisessä koulussa (vrt. From ym. 2022).

7 Tulevaisuudennäkymiä

Tässä artikkelissa on käsitelty ruotsin kieleen ja ruotsinkielisiin liittyviä kieli-ideologisia ilmiöitä. Artikkelin lähtökohtana on ollut ruotsinkielinen perusopetus ja suomenkielisille tai kaksikielisille tarjottava opetus kielisaarekekouluissa ja ruotsin kielen kielikylvyssä. Lähteenä on käytetty vuonna 2010 julkaistuja yhteiskuntaan ja kieli-asenteisiin kohdistuvia tutkimuksia. Katsauksesta nousee esiin ruotsinkielisen perusopetuksen tehtävä ylläpitää ja vaalia ruotsin kieltä ja oppilaiden oikeutta omakieliseen opintopolkuun. Kielisaarekekouluissa ja kielikylvyssä kieli-ideologiat liittyvät ruotsin kieleen osana kaksikielisyyttä ja toisaalta ruotsin kielen instrumentaalinen merkitys oppilaille.

Artikkeli tarjoaa (tuleville) opettajille taustaa Suomessa vähemmän puhutun kansalliskielen asemasta. Artikkelia voi myös rajoitetusti hyödyntää keskustelunavauksena esimerkiksi suomenkielisten oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa ruotsin kielen ja Suomen ruotsinkielisten kansalaisten nykytilasta ja tulevaisuudesta.

Ruotsinkielinen koulutus ei tämänhetkisten selvitysten mukaan tuota riittävästi ruotsin kielen taitoisia kansalaisia, jotta lain velvoittamat palvelut omalla äidinkielellä toteutuisivat jatkossa nykyisten käytänteiden mukaan. Yksi uudistetun kansalliskielistrategian (2021) tavoitteista onkin turvata molempien kansalliskielten asema suomalaisessa yhteiskunnassa eli makrotasolla. Suomessa ruotsin kielen haasteet koskevat erityisesti ruotsin kielen elinvoimaisuutta, yhteiskunnallista asemaa ja ruotsia äidinkielenään puhuvien kielellisiä oikeuksia. Kansalliskielistrategiassa (2021) todetaan samalla, että ruotsi on myös Ruotsissa käytetty kieli. Täten ruotsin kielen kehittymisestä ja ylläpitämisestä vastaa myös toinen valtio Suomen lisäksi.

Ruotsin kieleen kytkeytyviä kieli-ideologian ilmentymiä tarkasteltiin tässä artikkelissa makro-, meso- ja mikrotasolla. Katsaus osoittaa, että ruotsin kieli omana kielenä ja opetuskielenä on keskeisessä asemassa kielirepertuaarissa ja kielellisessä identiteetissä. Koululla on siten selvä rooli nuorten (kielellisen) identiteetin rakentumisessa. Temaattisesti tuloksilla on yhtäläisyyksiä muissa maissa suoritettuihin tutkimuksiin, joiden kohteena ovat olleet kielivähemmistöt ja vähemmistökielet. On kuitenkin huomioitava, että Suomessa ruotsin kielestä ei yhteiskunnan tasolla käytetä nimitystä vähemmistökieli, vaan kansalliskieli, vaikka ruotsinkieliset ovat puhujamäärältään vähemmistössä suomenkielisiin nähden.

Tarkastellut tutkimukset ja selvitykset osoittivat lisäksi, että Suomen ruotsinkielisillä alueilla ruotsia ei nähty erillisenä kielenä vaan osana elävää kaksikielisyttä, jossa suomen kieli muodostaa kieliparin toisen puoliskon. Suomen ruotsinkielisten alueiden kaksikielisyys on täten vahvasti yhteydessä ruotsi–suomi-kielipariin. Muualla Suomessa kaksikielisyysdiskurssi on aiemmin liittynyt pitkälti suomi–englanti-kielipariin, mutta yhä enenevässä määrin kaksikielisyysdiskurssi tulee kattamaan suomen kielen ja jonkin vieraan kielen maahanmuuton lisääntyessä. Ruotsia ja suomea koskeva kaksikielisyys kasvaa ja tulee entistä näkyvämmäksi niin yksilön kuin paikallisen yhteisön tasolla niillä alueilla, joissa ruotsi on aiemmin ollut vahvassa asemassa. Mielestämme ilmiö lujittaa samanaikaisesti käsitystä siitä, että kotoa ruotsin ja suomen kielen omaksuneet lapset mielletään helposti Suomen ruotsinkielisillä alueilla ”aidoiksi” kaksikielisiksi tai kahden kielen käyttäjiksi (vrt. Huhtala 2018). Tällainen ajattelutapa ei kuitenkaan ole omiaan edistämään suomi-ruotsi-kaksikielisyuden tulevaisuutta. Täten myös lapsen, joka myöhemmällä iällä saavuttaa hyvät taidot toisessa kotimaisessa kielessä, tulisi saada tuntee kuuluvansa samaan kaksikielisyteen. Aihetta tulisikin tutkia enemmän myös esimerkiksi ruotsin kielikylpyyn osallistuvien oppilaiden tai muun kuin suomen- ja ruotsinkielisen kielitaustan omaavien oppilaiden näkökulmasta niin suomen- kuin ruotsinkielisessä koulutuksessa. Toisaalta tarvitaan lisää tutkimusta, jotta stereotyyppiset käsitykset toisesta kotimaisesta kielestä hälvenisivät.

Artikkeli osoittaa, että Suomen ruotsinkielisillä alueilla ja muualla Suomessa nousee esiin ainakin osittain erilaisia yhteiskunnallisia diskursseja kansalliskielistämme. Tästä syystä ruotsin kielen ja ruotsinkielisen koulutuksen asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa on jatkuvasti tarkasteltava ja kehitettävä maanlaajuisesti. Ruotsinkielisestä koulutuksesta on käytävä rinnakkaista keskustelua suomenkielisen koulutuksen ja opettajankoulutuksen kanssa. Olisikin tarpeen pohtia, miten kansalliset toimenpiteet vaikuttavat koulutukseen, joka on vahvasti kytköksissä kielelliseen lähiympäristöön. Ideologisesti ruotsinkielisellä koulutuksella on tärkeä yhteiskunnallinen merkitys Suomessa, sillä kielivähemmistölle tulee taata mahdollisuus omankieliseen koulutukseen aina varhaiskasvatuksesta kolmannelle asteelle (Oker-Blom 2021). Tulokset kielisaarekekouluista ja ruotsin kielen kielikylvystä osoittavat, että myös vahvasti suomenkielisissä kunnissa tai pääsääntöisesti suomenkielisistä perheistä tulevat lapset ovat osaltaan mukana ruotsin kielen ja ruotsinkielisen koulutuksen tulevaisuudennäkymissä. Myönteinen koulukokemus ja myönteinen suhtautuminen ruotsin kieleen vaikuttavat myös jatkossa Suomen yhteiskunnan kieli-ideologioihin ja sitä kautta molempien kansalliskielten tulevaisuuteen. Tutkimustuloksia ruotsin kielen kielikylvystä olisi tarpeen tarkastella myös suomenkielisille lapsille suunnatun toisen kotimaisen kielen opetuksessa. Olisi tarpeen paikallistaa niitä alueita, joissa varhaisella iällä aloitetulla kielikylpyopetus voi edesauttaa esimerkiksi varhennettua ruotsin opetusta luomaan aiempaa myönteisempää kuvaa ruotsin kielestä ja ruotsin kielen oppimisesta.

Kaksikielisten oppilaiden osuuden kasvaminen Suomen ruotsinkielisessä perusopetuksessa tulee huomioida myös ruotsiksi tarjottavassa opettajankoulutuksessa nyt ja tulevaisuudessa. Ruotsinkielisen opettajankoulutuksen tulisi pysyä yhdenvertaisena suomenkielisen opettajankoulutuksen kanssa (Oker-Blom 2021). Oker-Blom toteaa, että ruotsinkielisen opettajankoulutuksen laatua tulisi tarkkailla, mutta tätä on vaikeuttanut selvitysten ja tutkimusaineiston puute. Yhteiskunnallisessa keskustelussa suomalaisen opettajankoulutuksen tila tulisi kuitenkin pitää säännöllisenä keskustelun aiheena.

Artikkeli on ensisijaisesti keskittynyt ruotsi–suomi-kielipariin ja ruotsinkielisiin *de facto* Suomen yhteiskunnan kielivähemmistönä. On kuitenkin tärkeää huomioida kielellisesti muuttuva Suomi, jossa suomen ja ruotsin ohella muiden kielten merkitys kasvaa. Muutos koskettaa koko Suomea, mutta ilmiötä on syytä tarkastella erityisesti Suomen ruotsinkielisillä alueilla. Ruotsiksi integroitumista tapahtuu jo paikallisesti, erityisesti Pohjanmaalla, mutta tulevaisuudessa sen voidaan olettaa laajentuvan myös muilla ruotsinkielisillä alueilla. Samalla tulisi pohtia, miten ruotsin kielen osuutta integroitumisessa vahvistetaan. Kansalliskielistrategia (2021) huomioi tavoitteissaan, että kielitaustaltaan erikielisille lapsille ja nuorille tulee tarjota mahdollisuus oppia suomea ja ruotsia. Ruotsin- ja suomenkielisten oppilaiden monikielisyudessa tulisi yhtäältä jatkossakin huomioida toisen kotimaisen kielen ja koulussa opettettavien vieraiden kielten merkitys osana kielirepertuaaria, toisaalta entisestään korostaa myös muissa konteksteissa omaksuttujen kielten osuutta.

Kirjallisuus

- Bergroth, M. 2007. *Kielikylypyperheet valokeilassa – taustat ja odotukset*. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 145. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Björkgren, M. & T. Gullberg 2021. "För vi skapar ju svenskheten på orten" – nya minoritetsskolor på språköarna i Finland. Teoksessa T. Gullberg & M. Björkgren (toim.) *Minoritetspedagogik i Norden*. Bottniska studier 7. Vaasa: Svensk-Österbottniska Samfundet, 223–244.
- Björklund, S., M. Björklund & K. Sjöholm 2020. Societal versus individual patterns of DLCs in a Finnish educational context – present state and challenges for the future. Teoksessa J. Lo Bianco & L. Aronin (toim.) *Dominant Language Constellations: A New Perspective on Multilingualism*. Cham: Springer, 97–115.
- Björklund, S., K. Mård-Miettinen & S. Pakarinen 2022. A language socialisation perspective on Swedish immersion in Finland: students, teachers, and parents as key actors. *Journal of Immersion and Content-Based Language Education*, 10 (2), 323–342. <https://doi.org/10.1075/jicb.21019.bjo>
- Björklund, S., S. Pakarinen & K. Mård-Miettinen 2015. Är jag flerspråkig? Språkbadslevers uppfattningar om flerspråkighet. Teoksessa J. Kalliokoski, K. Mård-Miettinen & T. Nikula (toim.) *Kieli koulutuksen resurssina: vieraalla tai toisella kielellä oppimisen ja opetuksen näkökulmia*. AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 8, 153–167. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/53777/16874>
- Blommaert, J. 1999. The debate is open. Teoksessa J. Blommaert (toim.) *Language Ideological Debates*. Berlin: De Gruyter Mouton, 1–38.
- Boyd, S. & Å. Palviainen 2015. Building walls or bridges? A language ideological debate about bilingual schools in Finland. Teoksessa M. Halonen, P. Ihalainen & T. Saarinen (toim.) *Language policies in Finland and Sweden. Interdisciplinary and multi-sited comparisons*. Bristol: Multilingual Matters, 57–89.
- Conteh, J. & G. Meier 2014. *The multilingual turn in language education. Opportunities and challenges*. Bristol: Multilingual Matters.
- Douglas Fir Group 2016. A transdisciplinary framework for SLA in a multilingual world. *The Modern Language Journal*, 100 (S1), 19–47. <https://doi.org/10.1111/modl.12301>
- From, T. & F. Sahlström 2017. Shared Places, Separate Spaces: constructing Cultural Spaces Through Two National Languages in Finland. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 61 (4), 465–478. <https://doi.org/10.1080/00313831.2016.1147074>
- From, T., H. Zilliacus & G. Holm 2022. Yliopiston svenska rum – korkeakoulutuksen ruotsinkieliset tilat muutoksessa? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 13 (5). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2022/yliopiston-svenska-rum-korkeakoulutuksen-ruotsinkieliset-tilat-muutoksessa>
- Grönlund, K. & L. Karvonen 2020. Konklusion: välvilja med förbehåll. Teoksessa S. Himmelroos & K. Strandberg (toim.) *Ur majoritetens perspektiv: opinionen om det svenska i Finland*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland, 215–229.
- Hellgren, J., C. Silverström, L. Lepola, L. Forsman & A. Slotte 2019. *Hur hanteras två- och flerspråkigheten i de svenskspråkiga skolorna? Resultat av en utvärdering i åk 1–6 läsåret 2017–2018*. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Henning-Lindblom, A. 2012. *Vem är jag, vem är vi, vem är vem i vårt land? Kontextens betydelse för gruppidentifikation och stereotyper bland svensk- och finskspråkiga i Finland och Sverige*. Helsinki: Forskningsinstitutet, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

- Henricson, S. 2022. Svenskan i Helsingfors inofficiella lingvistiska landskap. Teoksessa S. Björklund, B. Haagensen, M. Nordman & A. Westerlund (toim.) *Svenskan i Finland 19. Föredrag vid den nittonde sammankomsten för beskrivningen av svenskan i Finland Vasa den 6–7 maj 2021*. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska Samfundet nr 82. Vaasa: Svensk-Österbottniska Samfundet, 104–117.
- Herberts K. 2017. Språkliga landskap i Västerbotten och Österbotten. Från enspråkighet till mångspråkighet. Teoksessa L-E. Edlund & M. Nordman (toim.) *Språkmöten i Västerbotten och Österbotten*. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska Samfundet 75. Vaasa: Svensk-Österbottniska Samfundet, 12–29.
- Himmelroos, S. & K. Strandberg. 2020. Introduktion. Teoksessa S. Himmelroos & K. Strandberg (toim.) *Ur majoritetens perspektiv: opinionen om det svenska i Finland*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 842. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland, 9–32.
- Huhtala, A. 2018. Onko opiskelun kautta kehittyvä kaksikielinen identiteetti vain saavuttamaton unelma? Teoksessa L. Nieminen, A. Yliherva, J. Alian & S. Stolt (toim.) *Monimuotoinen monikielisyys: Puheen ja kielen tutkimuksen päivät Helsingissä 5.–6.4.2018*. Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistyksen julkaisuja, 50. Helsinki: Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistys.
- Hurie A. & D. Degollado 2017. An overview of language ideologies in bilingual education. *Texas Education Review*, 5, 57–66.
- Hårdstedt, M. 2023. *Finlands svenska historia*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 869. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Häggman, J. 2021. *Strategier för minoritetsspråk – jämförelser av relevans för svenskan i Finland*. Helsinki: Ajatushautomo Magma.
- Ihalainen, K. 2022. *Uppdrag språköar*. <https://www.kommunforbundet.fi/valfard-och-bildning/utbildning/sprakoar> [luettu 20.5.2022]
- Ihalainen, P., P. Nuolijärvi & T. Saarinen 2019. Kampppailua tilasta ja vallasta – kieli- ja koulutuspolitiikan historiallisesti kierrätetyt diskurssit. Teoksessa T. Saarinen, P. Nuolijärvi, S. Pöyhönen & T. Kangasvieri (toim.) *Kieli, koulutus, politiikka: monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Tampere: Vastapaino, 27–59.
- Kansalliskielistrategia 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 4/2012. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Kansalliskielistrategia 2021. Kansalliskielistrategian ohjausryhmä ja ohjausryhmän sihteeristö. Kansalliskielistrategia Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:87. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Kaplan, R. B. & R. B. Baldauf 1997. *Language planning from practice to theory*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Kielilaki 6.6.2003/423. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423>
- Kielilaki 1.6.1922/148. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1922/19220148>
- Korkala, S., H. Laakso, A. Westerholm & K. Volmari 2021. *Ruotsinkielinen perusopetus Suomessa*. Raportit ja selvitykset 2021:8a. Helsinki: Opetushallitus.
- Kovero, C. 2011. *Språk, identitet och skola II. Barn och ungdomar i svenska skolor i olika språkliga miljöer*. Rapporter och utredningar 2011:6. Helsinki: Opetushallitus.
- Kovero, C. 2012. *På spaning efter den nya finlandssvenska identiteten*. Helsinki: Ajatushautomo Magma.
- Kroskrity, P. V. 2000. Regimenting languages. Language ideological perspectives. Teoksessa P. V. Kroskrity (toim.) *Regimes of language. Ideologies, politics, and identities*. School of American research advanced seminar series. Santa Fe, NM: School of American Research Press, 1–34.

- Latomaa, S. & P. Nuolijärvi 2005. The language situation in Finland. Teoksessa R. B. Kaplan & R. B. Baldauf (toim.) *Language Planning and Policy in Europe, Vol. 1. Hungary, Finland and Sweden*. Bristol: Multilingual Matters, 125–232.
- Liebkind, K. & A. Henning-Lindblom 2015. Identitet och etnicitet - och språk? Teoksessa M. Tandefelt (toim.) *Gruppspråk, samspråk, två språk: svenskan i Finland - i dag och i går (vol. 1:2)*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 799. Helsinki: Svenska litteratursällskapet i Finland, 183–200.
- van Lier, L. 2004. *The ecology and semiotics of language learning: a sociocultural perspective*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Lindell, M. 2021. *Kielibarometri 2020*. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021:2. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Lindström, J., C. Wide, J. Nilsson & C. Norrby 2020. Om att presentera sitt ärende. En jämförande studie av servicesamtal på sverigesvenska, finlandssvenska och finska. Teoksessa C. Wide, E. Ingman, K. Lankinen & V. Vaakanainen (toim.) *Svenskan i Finland* 18. Turku: Turun yliopisto, 149–163.
- Lönnroth, H. 2009. Det femte landskapet? Svenska språköar i Finland som objekt för språkvetenskaplig forskning. Teoksessa K. M. Berg, K. Borg, E. Ingman, M. Sandelin & A. Åberg (toim.) *En färd i språket. Festskrift till Marketta Sundman på 60-årsdagen den 12 mars 2009*. Turku: Turun yliopisto, 98–113.
- Märd-Miettinen, K. & S. Björklund 2018. ”Yhes lausees saattaa olla ihan helposti kolmee eri kieltä”: kurkistus kielikylpyoppilaiden kielimaailmaan. Teoksessa L. Nieminen, A. Yliherva, J. Alian & S. Stolt (toim.) *Monimuotoinen monikielisyys: Puheen ja kielen tutkimuksen päivät Helsingissä 5.–6.4.2018*. Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistyksen julkaisuja, 50. Helsinki: Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistys, 80–91.
- Nummela, Y. & A. Westerholm 2020. ”Det är bra att börja i tid” – undervisningen i finska i de svenskspråkiga skolorna. Rapporter och utredningar 2020:5. Helsinki: Opetushallitus.
- Oker-Blom, G. 2021. *Den svenskspråkiga utbildningen i Finland: särdrag, utmaningar, utvecklingsbehov och förslag till åtgärder*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:9. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Oksanen, L. 2021. Svenskan och finskan kan bli obligatorisk i studentexamen igen – svensklärare. ”Äntligen utreds saken”. *Svenska Yle*. <https://svenska.yle.fi/a/7-10006341> [luettu 20.12.2022]
- OPH 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.
- Pakarinen, S. 2020. *Språkbadselevskap i Finland och på Irland: en studie om språkpolicy och två- och flerspråkighet i skollandskap och hos elever i tidigt fullständigt svenskt och iriskt språkbad*. JYU dissertations, 304. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-8347-5>
- Palviainen, Å. 2011. *Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser*. Magma-studie 3. Helsinki: Ajatushautomo Magma.
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pörn, M., L. Forsman, K. Hansell, A. Lassus, Å. Löf, N. Maunu & T. Östman 2021. *Mofi-stigen. En handbok för mofi-lärare i 1–9*. Turku: Åbo Akademi. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-12-4103-1>
- Pöyhönen, S., P. Nuolijärvi, T. Saarinen & T. Kangasvieri 2019. Kielipolitiikka ja kielikoulutuspolitiikka monipaikkaisina ilmiöinä ja tutkimusaloina. Teoksessa T. Saarinen, P. Nuolijärvi, S. Pöyhönen & T. Kangasvieri (toim.) *Kieli, koulutus, politiikka: monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja*. Tampere: Vastapaino, 9–24.
- Rotkirch, A. 2018. En attraktiv ankdamm. *Hufvudstadsbladet*. <https://www.hbl.fi/artikel/c65b6eb2-9a25-4b98-afa8-f80a3ddbc9dd> [luettu 20.12.2022]

- Saarela, J. 2020. *Den svenskspråkiga befolkningen i Finland 1990–2040*. Helsinki: Ajatushautomo Magma ja Svenska Finlands Folkting.
- Saarela, J. 2021. *Finlandssvenskarna 2021 – en statistisk rapport*. Helsinki: Svenska Finlands folkting.
- Sahlström, F., T. From & A. Slotte-Lüttge 2013. Två skolor och två språk under samma tak. Teoksessa L. Tainio & H. Harju-Luukkainen (toim.) *Kaksikielinen koulu - tulevaisuuden monikielinen Suomi/Tvåspråkig skola - ett flerspråkigt Finland i framtiden*. Jyväskylän: Suomen kasvatustieteellinen seura, 319–341.
- Sandell, K. 2022. *Parasiter och "bättre folk": affekt i näthat mot det svenska i Finland*. Väitöskirja. Turku: Åbo Akademi University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-389-008-4>
- Saukkonen, P. 2011. *Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää: selvitys mediakeskustelusta Suomessa*. Helsinki: Ajatushautomo Magma.
- Sjöberg, S., K. Märd-Miettinen, K. Skinnari & A. Peltoniemi 2018. *Kielikylpy Suomen kunnissa 2017: selvitys kotimaisten kielten kielikylvyn tilanteesta varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7370-4>
- Slotte, A., J. Spindler Møller & T. From 2023. Language and language policies among multilingual children and youth groups in Finland and Denmark. Teoksessa S. Björklund & M. Björklund (toim.) *Policy and Practice for Multilingual Educational Settings*. Jackson: Multilingual Matters, 68–94.
- Spolsky, B. 2016. Language Policy in Education: history, theory, praxis. Teoksessa T. McCarty & S. May (toim.) *Language Policy and Political Issues in Education. Encyclopedia of Language and Education*. Cham: Springer, 1–14.
- Spolsky, B. 2004. *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stenberg-Sirén, J. 2020. *Svenska, finska, engelska – komplement eller alternativ? En inblick i ungas språkanvändning*. Helsinki: Ajatushautomo Magma.
- Sundman, M. 2013. *Tarvitaanko Suomessa kaksikielisiä kouluja? Selvitys kaksikielisten koulujen eduista ja haitoista suomenkielisten ja ruotsinkielisten kannalta*. Magma-studie 4. Helsinki: Ajatushautomo Magma.
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Tainio, L. & H. Harju-Luukkainen (toim.) 2013. *Kaksikielinen koulu - tulevaisuuden monikielinen Suomi/Tvåspråkig skola - ett flerspråkigt Finland i framtiden*. Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura.
- Tamminen-Parre, S. 2021. Språkideologier bakom finskspråkigas attityder till svenskan. *Folkmålsstudier*, 59, 165–197.
- Tilastokeskus 2022. *Väestörakenne. Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain, 1990–2022*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Vaarala, H., S. Riuttanen, E. Kyckling & S. Karppinen 2021. *Kielivaranto. Nyt! Monikielisyys vahvuudeksi -selvityksen (2017) seuranta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Valtioneuvosto 2022. *Hallituksen talousarvioesitys vuodelle 2023*. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallituksen-talousarvioesitys-vuodelle-2023-turvaa-ihmisten-ostovoimaa-kompensoi-sahkon-hinnan-nousua-ja-vahvistaa-kestavan-kasvun-edellytyksia> [luettu 15.9.2022]
- Vygotsky, L. S. 1986. *Thought and language*. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
- Woolard, K. A. 1998. Language ideology as a field of inquiry. Teoksessa B. B. Schieffelin, K. A. Woolard & P. V. Kroskrity (toim.) *Language Ideologies. Practice and Theory*. New York: Oxford University Press, 3–47.